DOMSTOLENS DOM (Tredje Afdeling)

10. marts 2011 *

I sag C-379/09,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Arbeidshof te Brussel (Belgien) ved afgørelse af 15. september 2009, indgået til Domstolen den 25. september 2009, i sagen:

Maurits Casteels

mod

British Airways plc,

har

DOMSTOLEN (Tredje Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, K. Lenaerts, og dommerne E. Juhász, G. Arestis (refererende dommer), J. Malenovský og T. von Danwitz,

* Processprog: nederlandsk.

generaladvokat: J. Kokott
justitssekretær: ekspeditionssekretær M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 6. oktober 2010,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Maurits Casteels ved avocat M. Van Asch

— British Airways plc ved advocaten C. Willems, S. Fiorelli og M. Caproni

— den tyske regering ved J. Möller og C. Blaschke, som befuldmægtigede

— Den Hellenske Republik ved E.-M. Mamouna og M. Michelogiannaki samt ved S. Spyropoulos, som befuldmægtigede

— Det Forenede Kongeriges regering ved H. Walker, som befuldmægtiget

— Europa-Kommissionen ved V. Kreuschitz og M. van Beek, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 11. november 2010,

afsagt følgende

Dom

1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 45 TEUF og 48 TEUF.

2 Denne anmodning er blevet fremsat inden for rammerne af en sag mellem Maurits Casteels, der er belgisk statsborger, og en filial med hjemsted i Bruxelles (Belgien) af British Airways plc (herefter »BA«), som er et selskab efter engelsk ret. Tvisten vedrører Maurits Casteels' ret til supplerende pensionsrettigheder.

Retsforskrifter

3 § 1, stk. 1, i lov om forbedring af arbejdsmarkedspensionen (Gesetz zur Verbesserung des betrieblichen Altersversorgung) af 19. december 1974 (BGBl. I, 1974, s. 3610, herefter »BetrAVG«) bestemmer:

»En arbejdstager, der har fået tilsagn om alders-, invaliditets- eller efterladtepensionsydelser på grundlag af sit ansættelsesforhold (arbejdsmarkedspension), bibeholder sin ret til pensionsydelser, hvis hans ansættelsesforhold ophører, inden udbetalingen af ydelserne påbegyndes, såfremt arbejdstageren på dette tidspunkt som minimum er fyldt 35 år, og

— det tilsagn om pensionsydelser, som arbejdstageren har fået, enten har bestået i mindst ti år

— eller arbejdstageren har mindst 12 års anciennitet i ansættelsesforholdet, og det tilsagn om pensionsydelser, som arbejdstageren har fået, har bestået i mindst tre år.«

4 BetrAVG's § 17, stk. 3, lyder således:

»§§ 2-5, 16, 27 og 28 kan fraviges i kollektive overenskomster. Undtagelsesbestemmelserne gælder mellem arbejdsgivere og arbejdstagere, som ikke er bundet af en kollektiv overenskomst, når disse aftaler at lade overenskomstens relevante bestemmelser finde anvendelse mellem sig. Herudover kan bestemmelserne i nærværende lov til fordel for arbejdstageren ikke fraviges.«

5 § 7 i kollektiv overenskomst nr. 3 om pensioner (Versorgungs-Tarifvertrag Nr. 3, herefter »den kollektive overenskomst«), der gjaldt den 1. januar 1988, og som blev indgået mellem BA's driftssted i Düsseldorf (Tyskland) og Gewerkschaft Öffentliche Dienste, Transport und Verkehr (fagforeningen for offentlige tjenesteydelser, transport og trafik), fastsatte følgende:

»1. Arbejdstagere, der er trådt i [BA's] tjeneste efter den 31. december 1977, får tilbagebetalt deres egne bidrag uden renter, hvis de fratræder inden udløbet af den lovhjemlede karenstid.

2. For arbejdstagere, der er trådt i [BA's] tjeneste før den 1. januar 1978, gælder følgende regler:

a) Arbejdstagere med optjente pensionsrettigheder kan, hvis de fratræder deres stilling hos selskabet, før de når aldersgrænsen, kræve værdien af det pensionskrav, der er sikret gennem deres egne bidrag, udbetalt.

b) Arbejdstagere, der efter eget ønske udtræder af tjenesten hos [BA] efter mindre end fem års tjenestetid, har alene krav på ydelser, der er sikret gennem deres egne bidrag.

Arbejdstagere, der efter fem års tjenestetid, men inden udløbet af den lovhjemlede karenstid, efter eget ønske eller af anden årsag udtræder af tjenesten hos [BA], har også krav på de pensionsydelser, der indtil dette tidspunkt er sikret gennem [BA's] bidrag. […]

[…]«

Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

6 Maurits Casteels arbejdede uafbrudt for BA fra den 1. juli 1974. I løbet af sit arbejdsliv var han hele tiden ansat ved dette selskab på forskellige medlemsstaters område, nemlig i Kongeriget Belgien, Forbundsrepublikken Tyskland og Den Franske Republik. Han var konstant tilknyttet BA ved en overordnet ansættelsesaftale, der gentagne gange blev ændret, afhængigt af det driftssted, hvor han gjorde tjeneste.

7 Således arbejdede Maurits Casteels i Belgien indtil den 14. november 1988, og derefter, fra den 15. november 1988 til den 1. oktober 1991, på BA's driftssted i Düsseldorf. Fra den 1. oktober 1991 til den 1. april 1996 var han ansat hos BA i Frankrig, hvorefter han på ny arbejdede i Belgien.

8 I Maurits Casteels' ansættelseskontrakt, der er dateret den 10. marts 1988, bestemmes, at Maurits Casteels skal være tilsluttet BA's supplerende pensionsordning, der anvendes på hans tjenestested.

9 I forbindelse med Maurits Casteels' skift fra Bruxelles til Düsseldorf aftalte de berørte parter, at Maurits Casteels skulle være ansat under de samme arbejdsvilkår, som fandt anvendelse på tysk personale, der var trådt i BA's tjeneste den 1. juli 1974. Med hensyn til Maurits Casteels' tilknytning til BA's pensionsordning i Tyskland, som blev indgået med gruppeforsikringsselskabet Victoria Lebensversicherung AG, blev der dog fastsat en undtagelse. Denne tilknytning fik først virkning fra det tidspunkt, hvor Maurits Casteels begyndte at arbejde på BA's driftssted i Düsseldorf.

10 I tvisten i hovedsagen har BA bestridt, at Maurits Casteels har krav på supplerende pensionsydelser for den periode, han arbejdede i Tyskland, fordi han frivilligt udtrådte af tjenesten på dette driftssted i Düsseldorf i 1991 uden at have arbejdet i den nødvendige minimumsperiode for at erhverve et definitivt krav på en supplerende pension i henhold til den ordning, der gjaldt for det nævnte driftssted, jf. § 7 i den kollektive overenskomst.

11 Efter Arbeitshof te Brussels opfattelse kunne Maurits Casteels i henhold til den tyske ordning, der gjaldt i det pågældende tidsrum, kun gøre krav på tilbagebetaling af de bidrag, han selv havde indbetalt, og altså ikke de bidrag, hans arbejdsgiver havde indbetalt. Maurits Casteels' situation er derfor mindre gunstig med hensyn til retten til supplerende pensionsydelser, fordi han har arbejdet i forskellige medlemsstater for

den samme arbejdsgiver, end den ville være, hvis han hele tiden havde arbejdet for denne i Belgien.

12 Den forelæggende ret har besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål, før den tager stilling til Maurits Casteels' påstand:

»1) Kan EF-traktatens artikel 42, når Rådet [for Den Europæiske Union] ikke har handlet, påberåbes af en privat over for en arbejdsgiver fra den private sektor i en retstvist ved de nationale retter?

2) Såfremt en arbejdstager, der er i tjeneste hos den samme juridiske person/arbejdsgiver, idet der ikke er tale om udstationering, i flere på hinanden følgende perioder ansættes på forskellige af arbejdsgiverens driftssteder i forskellige medlemsstater og hver gang bliver omfattet af den ordning for supplerende pensioner, der gælder på driftsstedet,

er EF-traktatens artikel 39, før ikrafttrædelsen af [Rådets] direktiv 98/49/EF [af 29. juni 1998 om beskyttelse af supplerende pensionsrettigheder for arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, der flytter inden for Fællesskabet (EFT L 209, s. 46)] og artikel 42, enten hver for sig eller i sammenhæng, da til hinder for:

— at der ved fastsættelsen af perioden for erhvervelse af definitive krav på supplerende pensionsydelser (på grundlag af arbejdsgiverens og arbejdstagerens bidrag) i en given medlemsstat hverken tages hensyn til de tjenesteår, som

arbejdstageren allerede har tilbagelagt hos samme arbejdsgiver i en anden medlemsstat, eller hans tilslutning til en supplerende pensionsordning der

— at en forflyttelse af en arbejdstager med dennes samtykke til et driftssted i en anden medlemsstat, tilhørende samme arbejdsgiver, i henhold til pensionsordningen sidestilles med, at arbejdstageren frivilligt forlader driftsstedet, hvorved hans rettigheder til supplerende pension begrænses til hans egne bidrag

hvis denne situation har den ugunstige følge, at arbejdstageren mister sine krav på supplerende pensionsydelser på grundlag af sin ansættelse i denne medlemsstat, hvilket ikke havde været tilfældet, såfremt han kun havde arbejdet i én medlemsstat for sin arbejdsgiver og hele tiden havde været tilsluttet den supplerende pensionsordning i denne medlemsstat?«

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

13 Med det første spørgsmål ønsker den forelæggende ret i det væsentlige at få oplyst, om artikel 48 TEUF er umiddelbar anvendelig, således at en privat kan påberåbe sig denne artikel over for en arbejdsgiver fra den private sektor i en retstvist ved de nationale retter.

14 I denne forbindelse bemærkes, at artikel 48 TEUF ikke har til formål at opstille en retsregel, der er virksom som sådan. Den udgør et retsgrundlag, der gør det muligt for Europa-Parlamentet og Rådet efter den almindelige lovgivningsprocedure at vedtage de foranstaltninger vedrørende social tryghed, der er nødvendige for at gennemføre arbejdskraftens frie bevægelighed.

15 Denne bestemmelse kræver derfor en handling fra unionslovgiver, og dens virkninger afhænger derfor af, at de nævnte institutioner i Unionen har vedtaget en retsakt. Den kan således ikke som sådan tilføre private rettigheder, der kan påberåbes ved de nationale retter.

16 Det følger heraf, at det første spørgsmål skal besvares med, at artikel 48 TEUF ikke er umiddelbar anvendelig og derfor ikke kan påberåbes af en privat over for en arbejdsgiver fra den private sektor i en retstvist ved de nationale retter.

Det andet spørgsmål

17 Med det andet spørgsmål ønsker den forelæggende ret i det væsentlige at få oplyst, om artikel 45 TEUF skal fortolkes således, at den til hinder for, at der ved fastsættelsen af en periode for erhvervelse af et definitivt krav på supplerende pensionsydelser i en medlemsstat ikke tages hensyn til de tjenesteår, en arbejdstager har tilbagelagt for den samme arbejdsgiver på dennes driftssteder i forskellige medlemsstater og i henhold til den samme overordnede ansættelsesaftale.

18 Den forelæggende ret har ligeledes spurgt, om det ved en forflyttelse af en arbejdstager med dennes samtykke til et andet driftssted tilhørende samme arbejdsgiver i en anden medlemsstat skal lægges til grund, at denne arbejdstager frivilligt forlader driftsstedet i henhold til bestemmelserne i den omhandlede supplerende pensionsordning.

19 Det skal først bemærkes, at artikel 45 TEUF ikke alene gælder for offentlige myndigheders retsakter, men tillige for andre former for regler, hvis formål er at give kollektive bestemmelser for lønarbejde (jf. dom af 16.3.2010, sag C-325/08, Olympique Lyonnais, Sml. I, s. 2177, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).

20 Det følger heraf, at artikel 45 TEUF finder anvendelse på en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor der er tale om en kollektiv overenskomst, der regulerer Maurits Casteels' supplerende pensionskrav over for BA.

21 Det fremgår endvidere af fast retspraksis, at alle EUF-traktatens bestemmelser vedrørende den frie bevægelighed for personer skal gøre det lettere for unionsborgerne at udøve erhvervsaktiviteter af enhver art på hele Unionens område, og disse bestemmelser er til hinder for foranstaltninger, som kan skade disse borgere, såfremt de ønsker at udøve en erhvervsaktivitet på en anden medlemsstats område (jf. dom af 1.4.2008, sag C-212/06, Gouvernement de la Communauté française og Gouvernement wallon, Sml. I, s. 1683, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis, samt Olympique Lyonnais-dommen, præmis 33).

22 Følgelig er artikel 45 TEUF til hinder for enhver foranstaltning, som ganske vist finder anvendelse uden forskelsbehandling på grundlag af nationalitet, men som kan gøre det vanskeligere eller mindre attraktivt for unionsborgerne at udøve de i traktaten sikrede grundlæggende friheder (jf. dommen i sagen Gouvernement de la Communauté française og Gouvernement wallon, præmis 45 og den deri nævnte retspraksis).

23 I tvisten i hovedsagen gælder bestemmelserne i den kollektive overenskomst, navnlig dennes § 7, ganske vist uden forskel for alle de arbejdstagere, der arbejder på BA-driftsstederne, som ligger i Tyskland, og der sondres ikke efter de pågældende arbejdstageres nationalitet; ikke desto mindre har denne kollektive overenskomst til følge, at arbejdstagere, der befinder sig i en situation som Maurits Casteels, fordi de udøver deres ret til fri bevægelighed inden for Unionen, behandles mindre gunstigt end arbejdstagere, der er ansat hos BA, og som ikke har udøvet denne ret.

24 Som generaladvokaten også har fremhævet i punkt 50 i forslaget til afgørelse, er den kollektive overenskomst nemlig begrænset til Forbundsrepublikken Tysklands område.

25 Det følger for det første heraf, at med hensyn til arbejdstagere, som er ansat ved BA, der — ligesom Maurits Casteels — er blevet overflyttet fra et BA-driftssted i en anden medlemsstat til den samme arbejdsgivers driftssted, der ligger i Düsseldorf, anses den tjenesteperiode, der er tilbagelagt på det første af disse driftssteder, ikke for en relevant tjenesteperiode ved efterprøvelsen af, om den berørte har tilbagelagt den krævede minimumsperiode for at erhverve et definitivt krav på en supplerende pension i henhold til den ordning, der gælder i Tyskland.

26 Derimod kan arbejdstagere, der er ansat ved dette driftssted i Düsseldorf, og som inden for BA har den samme anciennitet som Maurits Casteels, men som ikke har udøvet deres ret til fri bevægelighed, ved efterprøvelsen af, om de har tilbagelagt den nødvendige periode for erhvervelsen af et definitivt krav på supplerende pensionsydelser i henhold til den ordning, der gjaldt på det nævnte driftssted, gøre en uafbrudt anciennitetsperiode gældende i overensstemmelse med bestemmelserne i den kollektive overenskomst. Disse arbejdstagere profiterer ved erhvervelsen af deres krav på en supplerende pension af kontinuiteten, mens den periode, hvori Maurits Casteels har erhvervet rettigheder i henhold til den ordning, der gælder på det samme driftssted,

ikke har kunnet opfylde det minimum, der kræves i henhold til § 7 i den kollektive overenskomst, fordi hans erhvervelse af anciennitet inden for BA blev afbrudt, da den var resultatet af tjenesteperioder, som var tilbagelagt på den samme arbejdstagers driftssteder, der var beliggende i forskellige medlemsstater.

27 For det andet anses de arbejdstagere, der er ansat ved BA, og som er blevet forflyttet med deres samtykke fra driftsstedet i Düsseldorf til den samme arbejdstagers driftssted i en anden medlemsstat, for at udtræde af tjenesten hos BA i henhold til den kollektive overenskomst, således at de i henhold til dennes § 7, stk. 2, litra b), når de er blevet forflyttet inden udløbet af en beskæftigelsesperiode på fem år, kun har ret til ydelser, der er sikret gennem de bidrag, de selv har indbetalt.

28 Som generaladvokaten har understreget i punkt 51 i sit forslag til afgørelse, anses en arbejdstager, der er ansat ved BA, og som har accepteret at blive forflyttet fra driftsstedet i Düsseldorf til et andet BA-driftssted i Tyskland, derimod ikke for at udtræde af tjenesten hos BA i henhold til den kollektive overenskomst, og falder følgelig ikke under den nævnte bestemmelse i den kollektive overenskomst, der er nævnt i ovenstående præmis i denne dom.

29 Da den kollektive overenskomst ikke fastsætter, at der skal tages hensyn til tjenesteår, der er tilbagelagt af en arbejdstager, som er ansat ved BA på samme arbejdsgivers driftssted i en anden medlemsstat, og da overenskomsten sidestiller en BA-ansat arbejdstagers forflyttelse med dennes samtykke til et driftssted i en anden medlemsstat, der tilhører denne arbejdsgiver, med en frivillig udtræden af tjenesten hos BA, behandler den kollektive overenskomst således de arbejdstagere, der gør brug af deres ret til fri bevægelighed, mindre gunstigt, da sidstnævnte lider økonomiske tab og får nedsat deres ret til en supplerende pension. Udsigten til en sådan ugunstig behandling kan afskrække arbejdstagere som Maurits Casteels fra at udtræde af tjenesten på deres arbejdstagers driftssted i en medlemsstat for at indgå på samme arbejdsgivers

driftssted i en anden medlemsstat (jf. i denne retning dommen i sagen Gouvernement de la Communauté française og Gouvernement wallon, præmis 48).

30 Den i hovedsagen omhandlede ordning, der er en hindring for den frie bevægelighed for arbejdstagere, som i princippet er forbudt i henhold til artikel 45 TEUF, kan kun tillades, såfremt den forfølger et formål af almen interesse, er egnet til at sikre virkeliggørelsen af dette og ikke går ud over, hvad der er nødvendigt for at opnå det tilsigtede formål (jf. bl.a. dommen i sagen Gouvernement de la Communauté française og Gouvernement wallon, præmis 55 og den deri nævnte retspraksis).

31 BA har i denne forbindelse anført, at ordningen har til formål at forhindre, at en arbejdstager samtidig er tilknyttet flere pensionsordninger i forskellige medlemsstater. Som generaladvokaten har anført i punkt 79 i forslaget til afgørelse, er der i en situation som den, Maurits Casteels befinder sig i, imidlertid ikke anledning til at frygte, at den vandrende arbejdstager bliver beriget uden grund, men derimod, at denne lider uberettiget skade som følge af tabet af retten til en supplerende pension for den periode, hvor han har været tilknyttet den tyske supplerende pensionsordning.

32 Hvad angår formålet om fastholdelse af personale, som BA har henvist til, kan dette ikke med rimelighed fremhæves for at begrunde den ugunstige behandling, som arbejdstagere, der — mens de udøver deres ret til fri bevægelighed inden for Unionen — forbliver i den samme arbejdsgivers tjeneste, udsættes for.

33 Det fremgår af fast retspraksis, at det påhviler den nationale retsinstans, under fuld udnyttelse af det skøn, den råder over i henhold til national ret, at fortolke og anvende de gældende nationale bestemmelser i overensstemmelse med unionsretten (jf. dom af 4.2.1988, sag 157/86, Murphy m.fl., Sml. s. 673, præmis 11, af 26.9.2000, sag C-262/97, Engelbrecht, Sml. I, s. 7321, præmis 39, og af 11.1.2007, sag C-208/05, ITC, Sml. I, s. 181, præmis 68).

34 I denne forbindelse bemærkes, at Maurits Casteels, der har arbejdet for BA uafbrudt siden den 1. juli 1974, ved hjælp af en fortolkning af § 7, stk. 2, litra b), andet afsnit, i den kollektive overenskomst i overensstemmelse med artikel 45 TEUF bør kunne anses for at have været i BA's tjeneste fra dette tidspunkt og ikke for at være udtrådt af denne arbejdsgivers tjeneste ved forflyttelsen til dennes driftssted i Frankrig, således at Maurits Casteels for den periode, han var tilknyttet den ordning, der gjaldt for BA's driftssted i Düsseldorf, har krav på de ydelser, der hviler på hans egne bidrag og på de bidrag, BA har indbetalt.

35 Denne bestemmelse i den kollektive overenskomst fastsætter nemlig, at arbejdstagere, der er trådt i BA's tjeneste før den 1. januar 1978, som efter fem års tjenestetid, men inden udløbet af den lovhjemlede karenstid, efter eget ønske eller af anden årsag udtræder af tjenesten hos BA, har også krav på de pensionsydelser, der indtil dette tidspunkt hviler på BA's bidrag. I denne forbindelse bemærkes, at BA under retsmødet ved Domstolen har medgivet, at § 7, stk. 2, i den kollektive overenskomst kunne finde anvendelse på Maurits Casteels.

36 Det følger af det ovenstående, at det andet spørgsmål skal besvares med, at artikel 45 TEUF skal fortolkes således, at den i forbindelse med den obligatoriske anvendelse af en kollektiv overenskomst er til hinder for:

— at der ved fastlæggelsen af perioden for erhvervelse af definitive krav på supplerende pensionsydelser i en medlemsstat ikke tages hensyn til tjenesteår, der er tilbagelagt af en arbejdstager for den samme arbejdsgiver på dennes driftssteder i forskellige medlemsstater og i henhold til samme overordnede ansættelsesaftale, og

— at en arbejdstager, der er blevet overflyttet fra sin arbejdsgivers driftssted i en medlemsstat til den samme arbejdsgivers driftssted i en anden medlemsstat, anses for at være udtrådt af denne arbejdsgivers tjeneste efter eget ønske.

Sagens omkostninger

37 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Tredje Afdeling) for ret:

1) Artikel 48 TEUF er ikke umiddelbar anvendelig og kan derfor ikke påberåbes af en privat over for en arbejdsgiver fra den private sektor i en retstvist ved de nationale retter.

2) Artikel 45 TEUF skal fortolkes således, at den i forbindelse med den obligatoriske anvendelse af en kollektiv overenskomst er til hinder for:

— at der ved fastlæggelsen af perioden for erhvervelse af definitive krav på supplerende pensionsydelser i en medlemsstat ikke tages hensyn til tje-

nesteår, der er tilbagelagt af en arbejdstager for den samme arbejdsgiver på dennes driftssteder i forskellige medlemsstater og i henhold til samme overordnede ansættelsesaftale, og

— **at en arbejdstager, der er blevet overflyttet fra sin arbejdsgivers driftssted i en medlemsstat til den samme arbejdsgivers driftssted i en anden medlemsstat, anses for at være udtrådt af denne arbejdsgivers tjeneste efter eget ønske.**

Underskrifter